

УДК 347.1

Марина Ігорівна КОЗИРЄВА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВО НА УЧАСТЬ У РОЗПОДІЛІ ПРИБУТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Право на участь у розподілі прибутку отриманого господарським товариством за певний період часу є одним з основних прав, які належать учасникам таких юридичних осіб. Його специфіка полягає у тому, що більшість учасників як суб'єктів корпоративних правових зв'язків, вступаючи до них, переслідують саме можливість отримання матеріальної вигоди від зроблених вкладів до статутного капіталу корпоративної організації.

Проте чинне законодавство лише закріплює відповідну можливість, зазначаючи, що учасник (член) може брати участь у розподілі прибутку господарського товариства (ст. 116 Цивільного кодексу України, ст. 88 Господарського кодексу України, ст. 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст. 10 Закону України «Про господарські товариства»). У свою чергу, ч. 1 ст. 25 Закону України «Про акціонерні товариства» за акціонерами – власниками простих акцій закріплюється право на отримання дивідендів.

З наведеного актуальним залишається питання про співвідношення суб'єктивних прав «брати участь у розподілі прибутку» і «на отримання дивідендів» та їх правової природи.

Відповідно до п. 14.1.49 Податкового кодексу України дивіденди¹ – це платіж, що здійснюється юридичною особою – емітентом корпоративних прав чи інвестиційних сертифікатів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку. Тобто законодавець розглядає дивіденди як частину прибутку, що одержує учасник від діяльності господарського товариства, що ґрунтується на положеннях ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства», за якою дивіденд – частина чистого прибутку акціонерного товариства (далі – АТ), що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу. Подальше ж ознайомлення з правилами вказаної статті свідчить про закріплення законодавцем процесу виплати дивіденду, але ніяк не механізму здійснення права акціонера брати участь у розподілі прибутку. І лише у ст. 33 вказаного Закону зазначено, що до виключної компетенції загальних зборів АТ належить розподіл прибутку і збитків товариства, але знову ж не про право акціонера брати участь у розподілі прибутку. Проте слід

¹ Зазначається, що саме слово «дивіденд» не є суто юридичним і застосовується у повсякденному житті досить часто, що вимагає чіткого розуміння його змісту [1, с. 62].

враховувати, що дивіденд – це платіж, а право на отримання дивіденду – це право вимагати від зобов'язаної особи виплатити на користь управомоченої особи певну суму.

Характеризуючи право на дивіденд в юридичній літературі стверджується, що це виключно суб'єктивне корпоративне право акціонера, що виникає в рамках корпоративного правовідношення, яке опосередковує управління господарським товариством, що здійснюється його учасниками, поєднує у собі як майнові так і немайнові елементи та передбачає *умовний* (виділено мною. – М. К.) характер виникнення зобов'язальних взаємозв'язків між учасниками [2, с. 73]. Тобто до моменту прийняття рішення зборами про виплату дивідендів вказане право є умовним та відноситься до категорії потенційних (абстрактних) прав [3, с. 19]. Для того щоб це право стало реальним, необхідною є наявність правоутворюючих юридичних фактів – отримання товариством прибутку, прийняття позитивного рішення про оголошення (виплату) дивідендів.

У протизагаді висловлюється позиція, що право на отримання дивідендів є *безумовним* (виділено мною. – М. К.) правом, тобто таким, що має найважливіше значення серед інших прав акціонера [1, с. 62; 4, с. 80], яке не залежить від наявності прибутку товариства або прийняття загальними зборами товариства рішення про спрямування частини прибутку на виплату дивідендів та є конкретним обов'язком АТ [5, с. 3].

У доктрині права переважаючим є підхід, за яким доцільно розрізнати два поняття – «право на отримання дивідендів» і «про право на отримання оголошених дивідендів» [5, с. 10; 6, с. 21; 7, с. 73]. Тим більше, що у світовій практиці ці права різняться. Законодавства різних країн відрізняються лише порядком визначення такого відокремлення. Наприклад, в англійському праві акції можуть продаватись із збереженням права продавця на дивіденд – це так звані *ex-dividend share* або ж це право може переходити до покупця (*cum-dividend share*) [8, с. 168]. У судовій практиці США акціонери наділені правом у судовому порядку вимагати виплати дивідендів, якщо вони не були оголошені, але діяльність корпорації є прибутковою [9, с. 344]. Проте загалом у зв'язку із загальноприйнятим поділом майнових відносин на речові та зобов'язальні, ця концепція не є досить переконливою.

При детальному вивченні наведених поглядів можна відмежувати чітку позицію з приводу того, що акціонерні правовідносини існують виключно між АТ як юридичною особою і окремо взятим акціонером та мають суто зобов'язальний характер. Тут автори чітко показують конкретний суб'єктний склад правовідносин: акціонер володіє зобов'язальними правами щодо майна товариства, це проявляється в тому, що він має право вимагати частину прибутку за підсумками діяльності товариства.

Зважимо, що права акціонерів на одержання прибутку не завжди будуть складовими змісту корпоративних правовідносин. Можна припустити, що для зародження такого права, юридичного факту, який спричиняє саме виникнення корпоративних відносин було б достатньо, але акціонер зможе отримати

дивіденди лише після затвердження їх розміру загальними зборами. Якщо виконавчий орган тривалий час не виносить на розгляд загальних зборів питання щодо розміру належних дивідендів, у акціонера є переважне право вимагати призначення виплати дивідендів. Це право породжує виникнення особливого юридичного складу, який включає в себе підставу виникнення самих корпоративних відносин, тобто юридичні факти, та той факт коли загальні збори затверджують розмір самої суми.

Законодавець не передбачає обов'язку товариства виплачувати дивіденди. У ч. 3 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» мова йде лише про рішення про виплату дивідендів та їх розмір, за ч. 4 вказаної статті про встановлення переліку акціонерів за простими акціями приймається загальними зборами АТ. За умови відсутності таких юридичних фактів не буде й виплати дивідендів [10, с. 148].

Отже, право на дивіденди здійснюється лише за умови активної та ініціативної участі акціонерів у справах товариства, бо їх виплата є можливою лише за рішенням загальних зборів товариства. Оскільки всі господарські товариства створюються з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками, то право на дивіденд можна дійсно вважати одним з основних майнових прав. Та чи є воно безумовним? Відповідь на це питання надасть змогу встановити його правову природу та співвіднести з правом учасників на участь у управлінні господарським товариством.

Вважаємо, що законодавцю, у ст. 116 ЦК України, ст. 10 Закону України «Про господарські товариства», ст. 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст. 2, 25, 26, 30 Закону України «Про акціонерні товариства» варто використовувати поняття право на участь у розподілі прибутку, а термін «право на отримання дивідендів» (чи право на дивіденди) може залишитися у визначеннях законодавця, але не в рамках корпоративних прав, а в рамках зобов'язань, які виникають у товариства перед його учасниками за результатами прийнятого рішення про розподіл прибутку.

Беручи до уваги вищенаведене зазначимо, що право акціонера на частину прибутку у повному його обсязі не виникає, але придбавши акції, акціонер, у першу чергу розраховує на отримання прибутку від них (акцій), саме тому акціонери повинні мати право на участь у розподілі прибутку, а вже з рештою, після прийняття необхідних рішень, і на оголошені дивіденди. Отже, поняття «право брати участь у розподілі прибутку товариства» і «право отримувати частину (дивіденди) прибутку товариства» є різними за своїм змістом та правовою природою правами. Звідси, право на отримання дивідендів є зобов'язальним, а право на участь у розподілі прибутку є корпоративним. Відповідно, як це не дивно, акціонери, виходячи з положень чинного законодавства, не мають такого майнового права як брати участь у розподілі прибутку товариства (воно може виникнути лише якщо буде передбачено у статуті товариства).

Список бібліографічних посилань

1. Саракун І. Б. Дивіденди акціонерного товариства: погляд на сучасні проблеми та перспективи їх правового врегулювання. *Приватне право і підприємництво*. 2005. Вип. 4. С. 62–66.
2. Телюкіна М. В. Коментарий к Федеральному закону «Об акционерных обществах» (постатейный). М. : Волтерс Клувер, 2005. 656 с.
3. Жеругов О. Р. Акция как объект гражданских правоотношений по праву России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 2008. 26 с.
4. Могилевский С. Д. Акционерные общества. М. : Дело, 1998. 536 с.
5. Щербина О. В. Правове становище акціонерів за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2001. 15 с.
6. Белоусов О. В. Акция и права акционера. *Законодательство*. 1999. № 6. С. 19–22.
7. Ломакин Д. В. Корпоративные правоотношения: общая теория и практика ее применения в хозяйственных обществах. М. : Статут, 2008. 511 с.
8. Кибенко Е. Р. Корпоративное право Великобритании. Киев : Юстиниан, 2003. 368 с.
9. Мозолин В. П. Корпорации, монополии и право в США. М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1966. 394 с.
10. Гришина І. І. Відповідальність акціонерного товариства за невиклату оголошених дивідендів. *Актуальні проблеми чинного законодавства України*. 2014. Вип. 34. С. 144–154.

Одержано 10.04.2019

УДК 347.1

Світлана Вікторівна КОХАН,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав є актуальними та пріоритетними на будь-якому етапі розвитку цивілістичної науки. Порушення суб'єктивних цивільних прав та інтересів у сфері надання медичної допомоги все частіше стають підставами для звернення за захистом до національних судів України, а також до Європейського суду з прав людини.

Відповідно до ст. 42 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 – *медичним втручанням* є застосування методів діагностики, профілактики або лікування, пов'язаних із впливом на організм людини.

Зазвичай суб'єктивне цивільне право виникає коли у правовідносинах існує управомочена і зобов'язана сторона і характеризується мірою можливої поведінки управомоченого суб'єкту відповідно до юридичних обов'язків